

Krumes, Irena–Malenica, Valentina

**DRAMSKE TEHNIKE I METODE KAO POTICAJ
RAZVOJA PREDVJEŠTINA ČITANJA I PISANJA**

Uvod

Dramski odgoj u predškolskim i školskim ustanovama u Hrvatskoj provodi se na različite načine i u različitim oblicima, a do danas nije dovoljno istražen. Do početka 21. stoljeća dramski je odgoj, kao nastavna metoda, postojao uglavnom u školskim izvannastavnim aktivnostima ili izvanškolskim aktivnostima u sastavu gradskih kazališta i sličnih ustanova kojima je dramski odgoj osnovna djelatnost. Nakon kurikularnih reformi, početkom ovoga stoljeća, dramski odgoj ne čini više samo stjecanje profesionalnih glumačkih kompetencija, nego se integrira u dječji vrtić kao organizirana igra. Na taj način dramski odgoj postaje važan čimbenik dječjeg odrastanja, sazrijevanja i učenja, a prikladan za djecu svih uzrasta i sposobnosti. Dramski odgoj potiče spontano učenje za život i integrira se u sve segmente predškolskog odgoja i obrazovanja. „Kao složen i integrirajući oblik učenja dramska aktivnost pomaže djetetu izraziti i razviti osjećaje, sklonosti, sposobnosti i stavove; razviti govorne i izražajne sposobnosti i vještine; razviti maštu i sposobnost zamišljanja i stvaranja; razviti motoričke sposobnosti i 'govor tijela'; steći i razviti društvenu svijest i njezine sastavnice: (samo)kritičnost, odgovornost i toleranciju; razviti humana moralna uvjerenja; steći sigurnost i samopouzdanje; razumjeti međuljudske odnose i ponašanje; naučiti surađivati, cijeniti sebe i druge te kako steći priznanje drugih”.¹ „Pri tome je važno biti upoznat s djetetovim razvojnim fazama i mogućnostima djece predškolske dobi. Dramska igra za trogodišnjaka ne mora buditi radoznalost u šestogodišnjaka. Može li dijete s dvije godine stajati na jednoj nozi? Kada može nositi čašu s vodom, a da vodu ne prolije? S koliko godina prinosi punu žlicu bez prolijevanja ustima? Kada počinje shvaćati što je moral i što su moralna pravila? (s 4 godine) Kada se razvija igra pretvaranja? (već s 2 godine)”.² Kada odgojitelj poznaje razvojne faze djeteta onda može kvalitetno provoditi dramski odgoj s djecom. Dramski odgoj dugo nije bio zastupljen kao kolegij u visokoškolskim ustanovama, a ako je postojao onda je uglavnom bio izborni kolegij. Iz toga možemo zaključiti da su dramske metode, koje su se provodile u vrtićima, dugo bile nesvjesne, spontane i

¹ Ksenija LEKIĆ–Norma MIGLIACCIO–ČUČAK–Jadranka RADETIĆ–IVETIĆ–Dragica STANIĆ–Marta TURKULIN–HORVAT–Ksenija VILIĆ–KOLOBARIĆ: *Igram se, a učim; Dramski postupci urazrednoj nastavi*, Hrvatski centar za dramski odgoj. Pili-Poslovi d.o.o, Zagreb, 2007., str.14. (U nastavku LEKIĆ I SUR. 2007.)

² Mira PERIĆ KRALJIK: *O dramskim igrama za djecu predškolskog uzrasta*, *Život i škola*, LII (15–16), 2006., str. 147.

dio implicitne pedagogije odgojitelja, ukoliko je odgojitelj sam naginjao njihovu spontanost primjeni. Ipak, u novije vrijeme uvidjelo se koliko je dramski odgoj kao integrirana metoda rada važan i koristan tako da je uvršten u Nacionalni okvirni kurikulum kao posebna didaktička metoda; kao oblik iskustvenog učenja i poučavanja primjenjiv u različitim odgojno-obrazovnim područjima i za različite odgojno-obrazovne teme.³ Stoga je dramski odgoj danas zastupljen na fakultetima koji obrazuju odgojitelje i učitelje razredne nastave, ali i dostupan studentima Studijskog centra socijalnog rada i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu kao izborni kolegij.⁴

Dramski odgoj u dječjem vrtiću

Dramski odgoj teoretičari definiraju kao oblik učenja i poučavanja kroz dramsko iskustvo. Smatra se da je dramski odgoj svaki oblik izražavanja u kojemu su stvarni ili izmišljeni događaji, bića, predmeti, pojave i odnosi predstavljeni pomoću odigranih uloga i situacija,⁵ a isto potvrđuje i Mijatović.⁶ Bit dramskog izraza je dramska igra kao stvaralački čin.⁷ Specifičnost dramskog odgoja, prema Krušiću,⁸ je u tome što se dramski odgoj koristi dramskim izrazom kao svojim medijem.

Dramski odgoj nije samo profesionalno bavljenje dramskom umjetnošću i ne služi samo razvijanju dramske darovitosti i upoznavanju s dramsko-scenskim izrazom, on je namijenjen svoj djeci upravo zbog toga što je to odgoj za život.⁹

Kako navodi Lugomer,¹⁰ dramski odgoj pomaže djetetu u razvijanju osjećajnosti i osjetilnosti, govornih i drugih izražajnih sposobnosti i komunikacijskih vještina, mašte, kreativnosti, otkrivanju i razvijanju sklonosti, formiranju stavova, stjecanju i razvijanju društvene svijesti i njezinih sastavnica: (samo)kritičnosti,

³ Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2011. http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf

⁴ Spomenka DRAGOVIĆ–Dinka BALIĆ: *Drama Pedagogy – a Way of Learning through Experience and by Doing An Example of Good Practice: Youth Theatre Studio of the Croatian National Theatre in Varaždin*, Croatian Journal of Education. 15 (1), 2013., 191–209. (U nastavku: DRAGOVIĆ, BALIĆ, 2013.)

⁵ Gordana FILEŠ, Dunja JELČIĆ, Nataša JURIĆ STANKOVIĆ, Valentina LUGOMER, Marica MOTIK, Branka PEČAVER, Ksenija ROŽMAN, Marija TUKSAR: *Zamisli, doživi, izrazi!*. Dramske metode u nastavi Hrvatskoga jezika. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj: Pili-poslovi, 2008. (U nastavku Fileš i sur., 2008.), str.14.

⁶ Mirosljub MIJATOVIĆ: *Dramski postupci u nastavi b/h/s jezika i književnosti*, 2011. [24. travnja 2021.] na http://www.bnp.ba/dols/doc/DRAMSKI_POSTUPCI_U_NASTAVI.pdf, str.1.

⁷ DRAGOVIĆ, BALIĆ, 2013. str. 202.

⁸ Vladimir KRUŠIĆ: *Osnovni pojmovi o dramskome odgoju*. U: Fileš G., i sur. *Zamisli, doživi, izrazi!*. Dramske metode u nastavi Hrvatskoga jezika. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj: Pili-poslovi d.o.o., 2008., str. 14. (U nastavku: Krušić, 2008.)

⁹ KRUŠIĆ, 2008.

¹⁰ Valentina LUGOMER: (2000/2001). *Dramski odgoj u nastavi*. Hrvatski centar za dramski odgoj. Školske novine, 2000/2001. [20. travnja 2021.] <http://www.hcdo.hr/knjiznica/strucni-clanci/valentina-kamber-dramski-odgoj-u-nastavi/>, str.2.

odgovornosti, snošljivosti, razvijanju humanih moralnih uvjerenja i razumijevanju međuljudskih odnosa te stjecanju sigurnosti i samopouzdanja.

Dramski je odgoj integriran u dječji vrtić kao organizirana igra koja može utjecati na dječji razvoj, učenje i sazrijevanje. Dramski odgoj nije rezerviran samo za određenu dob, nego je prikladan za svu djecu svih dobi i uzrasta. Kroz dramsku igru dijete spontano uči za život, ostvaruje svoje želje i kreativnost, razvija se holistički. Odgojitelj bi trebao poznavati, uz razvojne faze djeteta i njegove mogućnosti s obzirom na dob pa prema tome provoditi prikladne dramske aktivnosti. No, da bi dramske aktivnosti provodio trebao bi ih dobro poznavati i biti vješt u njihovoj primjeni u radu s djecom.

Dramske aktivnosti

Termin dramska aktivnost vrlo je širok i obično se koristi i termin dramska igra¹¹ i dramski postupci kao njezini sastavni dijelovi. Prednosti dramskih aktivnosti ističe većina autora u Hrvatskoj. Krušić¹² ističe da dramska igra potiče i razvoj govornih i izražajnih sposobnosti i vještina, razvija maštu, potiče motoričke sposobnosti i govor tijela, razvija humana moralna uvjerenja, uči sudionike surađivati, cijeniti sebe i druge te tako steći priznanje drugih. Bojović¹³ navodi niz prednosti dramskih metoda u razvoju djeteta: djeca će razviti samopouzdanje i pozitivno samopoimanje, maštu, nove ideje, razviti empatiju i toleranciju, kooperativnost, komunikacijske vještine. Djeca će naučiti surađivati, slušati i prihvaćati doprinose i stavove drugih; razvit će koncentraciju, samokontrolu i disciplinu, estetske vrijednosti prema umjetničkim formama, njihovom shvaćanju, prepoznavanju i vrednovanju.¹⁴

Uz brojne prednosti potrebno je razlučiti osnovne pojmove. Lekić¹⁵ ističe da među postupcima moderne dramske pedagogije nije jednostavno napraviti jasnu razliku među dramskim metodama s obzirom pripadaju li igrama, vježbama ili tehnikama. Zato treba razlikovati termine: dramska metoda i dramski postupci kao i dramske igre, vježbe i tehnike. Naziv dramski postupci koristi se kao naziv koji objedinjuje više različitih pojmova, a to su dramske igre, vježbe i tehnike.¹⁶ Zato je Vlado Krušić¹⁷ dramske metode, igre, vježbe i tehnike vrlo jasno odijelio jedne od drugih. U ovome radu navest će se značajnije dramskih tehnike, igre i vježbe koje se mogu primijeniti u dječjem vrtiću i školi.

¹¹ DRAGOVIĆ, BALIĆ, 2013. str. 203.

¹² KRUŠIĆ, 2008.

¹³ Dušica BOJOVIĆ: Više od igre; Ispričaj mi priču. Dramske metode u radu s djecom, Harfa d.o.o., Split, 2013. (U nastavku: BOJOVIĆ, 2013.)

¹⁴ BOJOVIĆ, 2013. str. 21–23.

¹⁵ LEKIĆ I SUR, 2007.

¹⁶ Irena VODOPIJA, Irena KRUMES: Dramski motivacijski postupci u nastavi materinskoga jezika, 2013. [10. ožujka 2021.] <https://www.bib.irb.hr/652744>

¹⁷ KRUŠIĆ, 2008.

Dramske metode i postupci

Dramske su metode, prema Krušićevoj definiciji, načini praktičnoga pristupanja i djelovanja u dramskom odgojnom radu. Dramske metode, piše Ksenija Vilić-Kolobarić,¹⁸ omogućuju iskustveno učenje i učenje s razumijevanjem.

Ne postoji jedinstveni popis dramskih metoda i postupaka iz razloga što su brojni konteksti u kojima se koriste, ciljevi koje se želi postići te brojna područja djelovanja tih metoda. Zato se ovdje spominju samo najpoznatiji ili lako primjenjivi, a koje je objedinio Hrvatski centar za dramski odgoj u priručniku *Odgoj za građanstvo, odgoj za život*,¹⁹ a to su igra uloga,²⁰ procesna drama,²¹

¹⁸ Ksenija VILIĆ-KOLOBARIĆ: Zašto dramski postupci u razrednoj nastavi? U: Lekić, K., i sur., *Igram se, a učim! Dramski postupci u razrednoj nastavi*. Hrvatski centar za dramski odgoj. Zagreb: Pili-poslovi d.o.o, 2007., str. 16–17.

¹⁹ Hrvatski centar za dramski odgoj: *Odgoj za građanstvo, odgoj za život*. Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse, Školska knjiga, Zagreb, 2017.
http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/downloads/2017/03/P91557_Odgoj_za_građanstvo.pdf

²⁰ Igra uloga je metoda rada sa skupinama, a prvi put se razvila u psihoterapiji. Razvio ju je J. L. Moreno u prvoj polovici 20. stoljeća, a kasnije je prenesena i u različite oblike psihosocijalnih i profesionalnih treninga. Igra uloga je danas dramska tehnika koja se primjenjuje u svrhu edukacije ili terapije. Pacijent ili osoba preuzima način ponašanja i razmišljanje nekoga lika u zadanoj imaginarnoj situaciji koja može biti problemska, konfliktna, traumatska. (HCDO, 2017: 19). U dječjem vrtiću moguće ju je prilagoditi na različite načine tako da se djecu uključi u prirodne igrolike aktivnosti u kojima djeca prepoznaju životne situacije u kojima su se i sami našli npr. u ulogama majke i djeteta, kod liječnika i slično.

²¹ U školi i u radu s djecom najbolje se može primijeniti procesna drama, ali ona zahtjeva vrlo ozbiljan pristup i dobro pripremljenog voditelja. U Hrvatskoj je procesnu dramu afirmirala Iva Gručić. „Procesnu dramu možemo smatrati složenom dramsko-pedagoškom metodom ili štovišu žanrom koji se za svoju izvedbu koristi svim raspoloživim dramsko-pedagoškim postupcima i tehnikama. (...) Procesna drama nije namijenjena gledateljima, već sudjelovanju i učenju svih članova neke skupine procesom dramskoga rada u kojemu su intelektualna spoznaja, emocionalni doživljaj i estetsko iskustvo međusobno povezani. Kao i ostale dramske metode, temelji se na fikcionalnome preuzimanju uloga i improvizaciji” (HCDO, 2017: 20). Sudionici procesne drame ulaze u grupne uloge (npr. vilenjaci u začaranoj šumi), ali unutar te grupe formiraju i pojedinačne uloge i karakter likova koje igraju. Tako procesna drama omogućuje pomiriti razilaženja u karakteru i mišljenju, ali i pokazati da ne moramo svi biti isti, da svatko od nas ima drugu ulogu (Gručić, 2002). Cilj procesne drame je isključivo djetetova spoznaja i učenje tijekom izvođenja iste, stoga njena izvedba nije podložna ocjenjivanju. Bit procesne drame je sam proces usvajanja odgojno- obrazovnih sadržaja, stjecanja novih znanja i iskustava sudionika. Njeno trajanje nije, i ne smije biti ograničeno. Ukoliko se ukaže potreba, procesna se drama može uklopiti u cijeli plan projektne nastave u školi ili dječjem vrtiću te obuhvatiti više dana, tjedana i tema.

odgojiteljica u ulozi,²² zamrznuti prizor²³ ili živa slika.

Dramske se metode vrlo lako mogu uvesti u rad s djecom jer podrazumijevaju sintezu jezičnih i nejezičnih oblika sporazumijevanja, likovne i glazbene elemente, a mogu se koristiti i plesni elementi. Dramski postupci su vrste dramskih metoda koje se koriste u odgojnom radu s djecom i ne moraju rezultirati dramsko-scenskom izvedbom, a najčešće nisu ni namijenjene predstavljanju. One se provode u skupinama djece kao dramske igre, vježbe ili tehnike. No u literaturi se često miješaju ovi pojmovi, a njihova primjena u radu s djecom nije dovoljno istražena.

U kontekstu korištenja dramskih metoda u poticanju predvještina čitanja, za odgojitelja je važno poznavanje jezičnog razvoja i razvoja komunikacije djeteta. Stoga će se u sljedećem poglavlju dati pregled dramskih metoda za svaku od predvještina čitanja i pisanja.

Dramske tehnike i metode za poticanje predvještina čitanja i pisanja

Kako bi se dijete dobro pripremilo za čitanje u prvom razredu mora prije polaska u školu steći potrebna znanja i vještine. Te vještine i znanja dijele se na čitačke i predčitačke vještine. Dijete prije polaska u prvi razred mora svladati sve predčitačke vještine koje su preduvjet za stjecanje čitačkih vještina. Predčitačke vještine su nužna znanja i vještine koje djetetu omogućuju brzo usvajanje tehnike čitanja. Predčitačke su vještine raznolike, a roditelji i odgojitelji su ključni u njihovu poticanju. Prve predčitačke vještine su govorne vještine, potom upoznavanje obilježja teksta, glasovna osjetljivost, uočavanje oblika slova i povezanost glasova sa slovima. Sve one, ako se svladaju, omogućuju lakše i brže stjecanje vještine čitanja. Popis temeljnih predčitačkih vještina koje dijete treba steći u predškolskom razdoblju daje Mira Čudina-Obradović.²⁴ Danas se

²² Odgojitelj/ica u ulozi je „Jedan od najlakših načina kako voditelj može zajedno s grupom sudjelovati u izgrađivanju i strukturiranju dramskog svijeta“ kroz preuzimanje uloge (Gruić, 2002: 55). Uloga odgojitelja kao voditelja je važna kako bi se održala struktura drame i njena odgojno-obrazovna zadaća. Odgojitelj ulazi u odabranu ulogu, čime cijeli čin dramatizacije čini djeci prihvatljivijim i važnijim. Tehnika odgojitelja u ulozi ponekad je zahtjevna, jer mora paziti na ostvarenje ciljeva i zadaća, a pri tome ostati vjerodostojan ulozu u kojoj se nalazi. Ova je metoda vrlo važna jer briše granicu odgojitelj-dijete i napušta tradicionalne okvire poučavanja gdje je odgojitelj onaj koji ima moć, koji poučava, a dijete onaj koji uči. Stvara se ravnopravno okruženje i odgojitelj postaje dio tima koji uči.

²³ Zamrznuti prizor ili živa slika započinje tako da sudionici stvore jedan prizor na neku zadanu temu nepomičnim tijelom. Temu odabire i zadaje voditelj. Sudionici tim nepomičnim prizorom prikazuju zadanu situaciju, odnose među likovima, najznačajniji trenutak neke situacije iz priče ili nešto drugo. Nepomični prizor se može nadograditi tako da likovi na određeni dodir ili znak ožive, zatim se ponovno na taj znak zamrznu. Također ostali sudionici koji predstavljaju publiku mogu zatvoriti oči, dok likovi u ulozi brzo mijenjaju mjesta, kada publika otvori oči zatekne promijenjeni prizor. Varijante su mnogobrojne i voditelj određuje na koji način će se metoda izvoditi, ovisno o odgojno-obrazovnom cilju koji se želi postići. (Gruić, 2002)

²⁴ Mira ČUDINA-OBRAĐOVIĆ: Čitanje prije škole – Priručnik za roditelje i odgojitelje, Školska knjiga, Zagreb, 2008. (U nastavku: ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, 2008.)

predvještine čitanja i pisanja smatraju predznakom buduće čitačke i opće uspješnosti u školi. Predvještine čitanja i pisanja još uvijek nisu čitanje i pisanje, nego aktivnosti koje prethode tim važnim vještinama koje se poučavaju u prvom razredu. Samo potpuna razvijenost predčitačkih vještina omogućit će usvajanje vještina čitanja. Ovdje su predstavljene dramske tehnike, igre i vježbe koje potiču osam ključnih predčitačkih vještina prema popisu Mire Čudine-Obradović.²⁵

Razumijevanje ispričane priče i jednostavno prepričavanje

Cilj je ove vještine da dijete shvati da svaka priča ima radnju koja se odvija u priči, da priča ima svoj sadržaj koji uključuje uvod, sredinu radnje i kraj. Trebalo bi shvatiti da su u priči likovi koji tu radnju proživljavaju i da su oni u međusobnom odnosu jedni s drugima. Naposljetku djeca sama prepričavaju priču po sjećanju. Pri tome je važno provjeravati djetetovo razumijevanje pravog značenja riječi i poticati ga na upotrebu dužih i složenijih rečenica.²⁶

Ovu vještinu potičemo prvenstveno pričanjem priča djetetu i održavanjem zainteresiranosti postavljanjem pitanja nakon priče. Kako bi dijete lakše zapamtilo reproduciralo priču korisno je upotrijebiti dramatizaciju priče. Dijete se pri tome uživlja u lik uz pomoć rekvizita i kostima. Dramatizacijom dijete lakše uočava i reproducira sadržaj, ali i osobine likova kao i njihovu ulogu.²⁷ Igra „živa priča” je dramatizacija i prepričavanje pomoću rekvizita. Odgojitelj ili roditelj pomognu djetetu izraditi „spremište za priču” gdje spremaju sve potrebne rekvizite. To mogu biti rekviziti specifični za likove iz priče, ali i lutke na štapićima ili improvizirane lutke od čarapa. Važno je da te lutke imaju specifična obilježja likova u priči. Dijete tako može kada god želi otvoriti kutiju sa rekvizitima i okušati se u prepričavanju priče. Odrasla osoba pomaže djetetu da se prisjeti redoslijeda pojavljivanja likova, da uoči što se dogodilo na početku, što u sredini priče, a što na samome kraju. Ukoliko odgojitelj s grupom djece odluči provoditi procesnu dramu na temu neke priče, djeca će izvodeći ju vrlo lako prepoznati uvod, razradu radnje i kraj u priči. Najznačajniji trenutci će biti posebno naglašeni prikladnim dramskim tehnikama, te će dijete nakon toga vrlo rado prepričavati priču i prisjećati se njenog sadržaja. Također će djeca vrlo rado poslušati i prepričavati priču ako ju ispriča lutka, odnosno odgojitelj „prepusti riječ” lutki koja djeci priča priču. Korištenjem lutke odgojitelj privlači pažnju djece i uvlači ih u priču, a tijekom pričanja lutka može pitati „što mislite, što bi moglo biti dalje?”. Mijenjanjem tona lutkinog glasa postiže se napetost, razdraganost, smiraj i sve emocije koje se javljaju u priči, a kasnije će poticati asocijacije kod djeteta prilikom prisjećanja i prepričavanja priče.

²⁵ ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, 2008.

²⁶ ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, 2008.

²⁷ Isto, str. 19.

Razumijevanje funkcije čitanja i pisanja i obilježja teksta

Cilj je ove vještine upoznavanje s bitnim obilježjima pisanog teksta. Dijete slušajući priču koju roditelj čita upoznaje knjigu i slikovnicu kao izvor i prijenosnika poruke. Roditelj djetetu dopušta da s njime lista stranice, prstom upućuje na tijek teksta i pokazuje slike kako bi dijete shvatilo da izgovoreni sadržaj dolazi iz teksta u slikovnici te da se taj trajno zapisani tekst može nebrojeno puta ponoviti u istom obliku. Dijete shvaća dogovorene norme smjera pisanja i čitanja, a kasnije i značenje interpunkcijskih znakova.²⁸

Odgovitelj će djeci vrlo lako približiti ovu vještinu ukoliko se odluči za zajedničku izradu scenarija odnosno plana za procesnu dramu.²⁹ Odgovitelj i djeca kroz razgovor zajednički izrađuju plan koji uključuje uloge, vrijeme i mjesto radnje, motiv i razradu teme. Djeca gledajući odgovitelja koji zapisuje njihove prijedloge shvaćaju važnost pisane riječi i dokumentiranja svih etapa, također shvaćaju i da taj pisani tekst u sebi sadrži trajno zabilježenu informaciju koju možemo u svakom trenutku pročitati i upotrijebiti.

Razumijevanje pretvaranja govora u tekst

Cilj je ove vještine da dijete shvati da govor možemo prenositi u pisani tekst i obrnuto, pisani tekst u govor. Djetetu je potrebno pokazati da je napisani tekst drugi oblik onoga što govorimo i pričamo. Kad dijete to shvati samo će se zapitati što to piše u slikovnici, novinama, na ambalaži. Ova vještina je vrlo važna jer nije dovoljno samo ovladati šifriranjem i dešifriranjem, nego je važno shvaćati smisao pročitana, tražiti značenje i sadržaj teksta koji se čita.³⁰

Da bi dijete shvatilo kako je pisana riječ govor koje je prenesen na papir odgovitelj će najlakše postići pripremom za igrokaz. Djeca i odgovitelj zajedno osmišljavaju scenarij za igrokaz gdje je vrlo važno navesti imena sudionika i njihov tekst koji će izgovarati. Sve ideje za dijaloge koje djeca iznesu odgovitelj zapisuje u izvorno izgovorenom obliku. Nakon što je igrokaz osmišljen, odgovitelj im čita tekst. Prilikom uvježbavanja igrokaza djeca se mogu poslužiti zapisanim tekstom u kojem može biti mnogo slika s pojmovima za lakše memoriranje teksta, a ukoliko imaju želju mogu i sami pokušati 'zapisati' simbolima svoj tekst kao podsjetnik.

Prepoznavanje glasova u riječi

Cilj je ove vještine razvoj glasovne osviještenosti odnosno fonološke osjetljivosti. Smatra se najvažnijom predčitačkom vještinom jer razvija prepoznavanje glasova

²⁸ Isto, str. 22.

²⁹ Iva GRUIĆ: Prolaz u zamišljeni svijet – procesna drama ili drama u nastajanju : priručnik za odgajatelje, učitelje, nastavnike i sve one koji se bave dramskim radom s djecom i mladima, Golden Marketing, Zagreb, 2002. (U nastavku: GRUIĆ, 2002.)

³⁰ ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, 2008., str.26.

od kojih se riječ sastoji. Dijete uočava i „čuje u glavi” da se riječ mama sastoji od glasova m, a, m i a. Početna faza usvajanja vještine prepoznavanja glasova u riječi je prepoznavanje prvog i zadnjeg glasa u riječi, zatim prepoznavanje glasa u sredini te prepoznavanje rime. Svladavanje ove vještine omogućuje djetetu da prilikom čitanja i pisanja glasove sastavlja i objedinjuje u riječ.³¹

Za grupnu aktivnost je vrlo zanimljiva i učinkovita dramska tehnika predstavljanja.³² Djeca jedno po jedno izgovaraju svoje ime, uz ime pridodaju riječ koja počinje prvim slovom njihovog imena. Da bismo djeci olakšali nećemo zahtijevati da ta riječ bude pridjev, moguće je izgovoriti bilo koju riječ kao npr. „Vlado vlak”. Također scenska lutka može biti od velike pomoći u uvježbavanju rime, tako lutka može djeci zadati zadatak da pronađu riječ koja se rimuje s riječi koju ona izgovara. Također možemo upotrijebiti igru „Janko tepanko”. U igri se radi o lutki koja ne može reći zadnje slovo riječi. Primjerice umjesto „gladan sam”, ona kaže: „glada sa”. Dijete uzima lutku i ponavlja za odgojiteljicom riječi, ali na način da, kao Janko oduzme, zadnje slovo.³³ Također je igru možemo modificirati tako da djeca oduzimaju prvo slovo riječi. Djeca vrlo rado pristaju sudjelovati u takvim igrama i uče na njima zanimljiv način.

Rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje glasova u riječ

Cilj je ove vještine svladavanje glasovne raščlambe i sinteza. Glasovna raščlamba je „djetetova vještina da rastavi cijelu riječ na glasove od kojih se ona sastoji”.³⁴ Glasovna sinteza je proces suprotan glasovnoj raščlambi. Kod glasovne sinteze govorimo o vještini da dijete „zasebne glasove koje čuje u slijedu sastavi u riječ”.³⁵ Upravo je vještina rastavljanja riječi na glasove i sastavljanje glasova u riječ ključna u svladavanju pisanja i čitanja. Ukoliko dijete ne „čuje u glavi” od kojih se glasova sastoji riječ, dijete će imati teškoću u svladavanju šifriranja i dešifriranja.

Za razvijanje ove vještine odgojitelji i roditelji mogu upotrijebiti aktivnosti, igre i tehnike kao i za prepoznavanje glasova u riječi, samo je potrebno proširiti njihov opseg na sve glasove u riječi. Također se može uključiti i dramska tehnika pantomima u kojoj djeca izvlače kartice s riječima i pokretima tijela izvode slovo po slovo, dok ostala djeca pogađaju o kojem slovu se radi. Kada djeca pogode sva slova, zajednički ih ponavljaju i glasovnom sintezom otkrivaju o kojoj riječi se radi.

Prepoznavanje slova abecede i povezivanje s glasovima

Svrha vještine prepoznavanja slova abecede i povezivanje slova s glasovima je pamćenje oblika slova abecede te pamćenje kojem slovu abecede pripada koji

³¹ Isto, str.30.

³² GRUIĆ, 2002.

³³ Mira ČUDINA-OBRAĐOVIĆ: Igrom do čitanja, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

³⁴ ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, 2008., str. 34.

³⁵ Isto, str. 35.

glas. Ovu vještinu još nazivamo i abecedno načelo jer je naše pismo abecedno, odnosno slovno.³⁶ Da bi dijete uspješno savladalo i usvojilo ovu vještinu potrebno ga je upozoravati na slova u okolini i izgovarati ih, kako bi dijete uspješno uočilo povezanost slova i glasa. Tako će dijete najprije na svom imenu i imenima ukućana naučiti prepoznati slova i pridružiti im glasove. Po malo će se proširivati količina slova i pridruženih glasova u doticaju s raznolikim pisanim tekstovima.

Uloga roditelja i odgojitelja je djetetu što više čitati i pružiti priliku da se upozna sa slovima. Djetetu je potrebno biti što više u kontaktu sa slovima kako bi naučilo kako koje slovo izgleda, a zatim ga uputiti i naučiti kako se isto slovo i izgovara. Korisne su i razne abecedne pjesmice, slikovnice i slovarice. Moguće je izraditi društvene igre, slagalice ili domino u kojima se sparuju ista slova ili pridružuje glas slovima. Također se može organizirati dramska tehnika forum teatar. Nekolicina djece su glumci koji upravljaju slovima na štapiću, a ostali su publika. Jedno dijete je čarobnjak koji zapovijeda slovima. On daje naredbe slovima i sastavlja riječi, ponekad sastavi krivo riječ. Djeca u publici prepoznaju oblik slova i izgovaraju glas i pogađaju je li ta riječ dobro napisana ili joj nedostaje neko slovo. Kada je riječ točna čarobnjak pokazuje sliku te riječi.³⁷ Djeca koja su dobro savladala glasovnu raščlambu i sintezu, te prepoznaju slova abecede i povezuju ih s glasovima, mogu igrati i igru čarobnjaka kao premetaljku, tako da u kratkim riječima budu pomiješana slova, te ih oni usmjeravaju da se slože u smislenu riječ.

Razumijevanje zamjene slova glasovima u riječi (šifriranje i dešifriranje)

Nakon što dijete savlada sve prethodno nabrojane vještine, spremno je početi povezivati dešifrirane ili šifrirane glasove ili slova u smislenu riječ. U procesu dešifriranja dijete zamjenjuje prepoznato slovo pripadajućim glasom i istovremeno ga spaja sa sljedećim slovom/glasom u riječ. Prilikom šifriranja dijete glas koji „čuje u glavi” zamjenjuje pripadajućim slovom i istodobno ga spaja sa sljedećim glasom/slovom u toj riječi. Šifriranje je vještina koju se koristi prilikom pisanja, dok je dešifriranje vještina specifična za čitanje. U razdoblju svladavanja ove vještine ćemo najlakše uočiti ima li dijete poteškoće u čitanju i pisanju, te ga smatramo najosjetljivijim razdobljem. Ukoliko dijete ima poteškoća u svladavanju šifriranja i dešifriranja, moguće je da stekne odbojnost prema čitanju kako bi izbjeglo osjećaj nelagode tijekom te aktivnosti, s druge pak strane moguće je da se dijete pretjerano orijentira samo na šifriranje i dešifriranje i pri tome neće razumjeti što čita.³⁸

Postoje brojne igre šifriranja i dešifriranja, gdje dijete imenuje predmet i prvi glas, zatim raščlani glasove i na kraju im pridružuje pripadajuća slova iz slovarice tvoreći riječ. Aktivnosti koje uključuju pisanje su vrlo korisne za razvoj šifriranja, tako dijete u igri, pišući svoje ime ili ispunjavajući čestitku, zapravo

³⁶ ČUDINA-OBRADOVIĆ, 2008., str.38.

³⁷ ČUDINA-OBRADOVIĆ, 1996.

³⁸ ČUDINA-OBRADOVIĆ, 2008., str.42.

koristi dešifriranje i usavršava ga. Grupna aktivnost kojom ćemo djecu poticati na šifriranje i dešifriranje je procesna drama. Sami naziv procesne drame može biti Dešifriraj ovo ili Pronađi šifru, pri tome su glavni motiv riječi koje traže da ih se oslobodi dešifriranjem. Zadane riječi trebaju biti kratke i jasne svoji djeci.

Ukoliko je skupina djece naprednija u šifriranju i dešifriranju, moguće je procesnu dramu modificirati tako da su zadane riječi glagoljskom abecedom, Morseovom abecedom ili brajicom.

Pisanje

Pisanje je kompleksna vještina koja obuhvaća dvije podvještine, a to su grafomotorička vještina i vještina stvaranja smislene poruke. Djeca predškolske dobi uviđaju smisao pisane poruke, te pokušavaju pisati čime uvježbavaju glasovnu osjetljivost i abecedno načelo. Od djeteta predškolskog uzrasta nikako ne možemo očekivati da će pisati tekstove, niti da će do kraja ovladati tehnikom pisanja. Potrebno je prihvatiti djetetove faze šaranja, crtanja i pisanja kako bi razvilo grafomotoričku vještinu, a ukazivanjem na smisao pisane poruke motivirati ćemo ga na razvijanje stvaralaštva i pisanja smislenih poruka.³⁹

Odgovitelji i roditelji vještinu pisanja potiču vještinu pisanja kod djece davanjem primjera pisanja poruke. Roditelji mogu međusobno, pa i djetetu ostavljati poruke na stolu, koja sadržava neke važne informacije ili popis obaveza za taj dan, zajednički voditi dnevnik u koji zapisuju sve lijepe trenutke koji su se taj dan dogodili, te poticati dijete na pisanje poruka, pisama, pozivnica, dnevnika. Nakon što je dijete nešto nacrtalo, potičemo ga na pisanje imena ispod crteža kako bismo ga spremili za uspomenu ili stavili na zidni pano. Tako će dijete biti motivirano i za crtanje i za pisanje vlastitog imena, ili pojašnjenja što crtež predstavlja. Mnogobrojne su dramske tehnike kojima možemo djecu na neizravan način motivirati na pisanje. Prilikom provedbe procesne drame dopuštamo djeci da sami smisle i zapišu naslov, temu, motiv i likove. Nadalje možemo ih potaknuti da tijekom izvođenja procesne drame dokumentiraju pojedine dijelove crtežima ili značajnim riječima. Također je zanimljiva i učinkovita tehnika izrade plakata za procesnu dramu. U njoj djeca grupno osmišljavaju plakat za vlastitu procesnu dramu, na njemu navode najvažnije pojedinosti o njoj, pri tome uočavaju važnost pisane poruke, uvježbavaju i kreativnost, crtanje, pisanje i odabir relevantnih informacija koje plakat prenosi publici. Također simboličkom igrom i igranjem uloga djeca nesvjesno pokušavaju imitirati odrasle osobe. Potaknemo li djecu na "igru trgovine" ili "igru liječnika" djeca će sama uzimati papiriće i na njih 'ispisivati' račune, pisati recepte za lijekove i dijagnoze. Upravo igre imitacije i igre uloga i predstavljaju prvu djetetovu potrebu za zapisivanjem namirnica, stvari, popisivanjem sudionika, pisanjem pisama, a te aktivnosti predstavljaju temelj početnog pisanja djece.

³⁹ Isto, str. 46.

Istraživanje

Metodologija istraživanja

Uvod u problem istraživanja

Dramske metode koje potiču čitanje i pisanje nisu do sada dovoljno istražene u Hrvatskoj. Do danas su poznate samo spoznaje o dramskim metodama odgojitelja koje su istražile Budinski i Lujić.⁴⁰ Provele su kvalitativno istraživanje o metodičkim postupcima odgojitelja koji doprinose razvoju dječjih predvještina čitanja i pisanja. Metodom usmjerenog intervjua na uzorku od 6 odgojiteljica zaključile su da korištenjem različitih metoda poučavanja u predškolskom odgoju djeca, osim što usvajaju predvještine čitanja i pisanja, razvijaju i pamćenje, reproduciranje, zaključivanje, pažnju, opažanje, kreiranje i oblikovanje pravilnih rečenica, bogaćenje rječnika, logično prepričavanje, postavljanje pitanja, samokontrolu, suradnju i suradničko pažnju, strpljivost itd.

Zato je poželjno istražiti koje dramske metode integrirati u svakodnevni rad s djecom. Ipak, treba imati u vidu da je dramski odgoj u visokoškolskim ustanovama koje obrazuju odgojitelje za rad s djecom predškolske dobi uveden tek u novije vrijeme. Stoga je za pretpostaviti da nisu svi odgojitelji dovoljno educirani za primjenu dramskih metoda, kao i da često nisu svjesni svih pozitivnih učinaka na cjelokupni dječji razvoj. Budući da dramske metode integriraju sva područja razvoja djeteta, prikladne su za svakodnevnu primjenu, a način primjene ispitat će se ovim istraživanjem. Također će se ispitati koje metode odgojitelji najčešće primjenjuju u poticanju predvještina čitanja, kao i njihov stav o primjeni dramskih metoda za poticanje predvještina čitanja i pisanja. Rezultati ovoga istraživanja pružit će uvid u svijest odgojitelja o važnosti dramskih metoda u cjelokupnom dječjem razvoju s naglaskom na razvoj predvještina čitanja i pisanja.

Ciljevi i hipoteze

Cilj je ovog istraživanja ispitati primjenjuju li odgojitelji dramske metode u poticanju predvještina čitanja kod djece rane i predškolske dobi, i prepoznaju li vrijednost ove metode u radu s djecom.

Postavljene hipoteze su sljedeće:

H1: Odgojitelji koriste dramske metode u poticanju predvještina čitanja.

H2: Odgojitelji smatraju da dramske metode imaju pozitivan utjecaj u poticanju predvještina čitanja kod djece rane i predškolske dobi.

H3: Odgojitelji smatraju da su kroz visokoškolsko obrazovanje stekli dovoljno znanja o dramskim metodama u radu s djecom rane i predškolske dobi.

⁴⁰ Vesna BUDINSKI–Iva LUJIĆ: Mišljenje odgojitelja o metodičkim postupcima za razvoj predvještina čitanja i pisanja, *Croatian Journal of Education*, 20 (Sp.Ed.2), 2018, 131–170.

Istraživački dizajn i uzorak

Ovo je kvantitativno istraživanje i provodi se putem online ankete oblikovane u Google Forms programu. Populacija koja je obuhvaćena ispitivanjem su odgojitelji iz cijele Republike Hrvatske, a uzorak čini 112 odgojitelja iz 18 županija Republike Hrvatske: Požeško-slavonske, Brodsko-posavske, Zagrebačke, Međimurske, Dubrovačko-neretvanske, Splitsko-dalmatinske, Istarske, Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske, Primorsko-goranske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Koprivničko-križevačke, Zadarske, Krapinsko-zagorske županije i Grada Zagreba.

Prilikom anketiranja poštovali su se etički kodeksi istraživanja. Struktura ankete se sastojala od uvodnog dijela s općim podacima koji uključuju pitanja zatvorenog tipa i ispituju spol, dob, radni staž i odgojnu skupinu u kojoj trenutno rade. Sljedeća skupina pitanja zatvorenog tipa se odnosila na informacije o tome primjenjuju li odgojitelji dramske metode i koliko često, primjenjuju li ih u poticanju predvještina čitanja i pisanja, te s kojim su se dramskim metodama susreli u dosadašnjem radu. Kroz dva pitanja otvorenog tipa ispitalo se u kojim aktivnostima odgojitelji najčešće primjenjuju dramske metode, te koje dramske metode primjenjuju u poticanju predvještina čitanja i pisanja. Likertovom skalom su se ispitali stavovi odgojitelja o utjecaju dramskih metoda na predvještine čitanja i pisanja kod djece, ali i stav o stečenom znanju u visokoškolskom obrazovanju. Kvantitativna obrada podataka ostvarena je pomoću programa Google Forms.

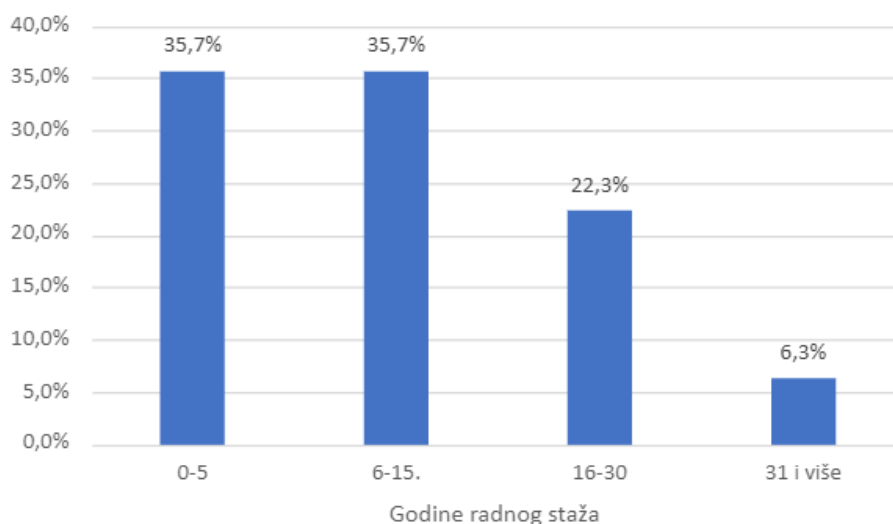
Rezultati i analiza rezultata

Prvi blok pitanja u anketi se odnosio na opće podatke o ispitanicima. Anketi su pristupile isključivo osobe ženskog spola. Najviše je pristupilo ispitanica u dobi od 31 do 40 godina (34,8%), zatim od 20 do 30 godina (31,3%), nešto manje je ispitanica u dobi od 41 do 50 godina (21,4%), a u najmanjem postotku (12,5%) su se javile ispitanice u dobi 51 i više godina. Dob ispitanica može utjecati na rezultate ankete i ishodišne stavove u anketi. Sama činjenica da su anketi pristupile ispitanice mlađe životne dobi daje naslutiti da je većina tijekom obrazovanja pohađala kolegij dramskoga odgoja, te su samim time upućenije u dramske metode u radu s djecom predškolske dobi nego njihove kolegice s više godina iskustva.

Anketa je u svrhu ovog istraživanja oblikovana u programu Google Forms, te poslana na e-adrese 120 dječjih vrtića zastupljenih u svim županijama teritorija Republike Hrvatske. Pristupili su odgojitelji iz 18 županija. Najviše pristupnika je bilo iz Brodsko-posavske (17,9%), Požeško-slavonske (13,4%), Primorsko-goranske (11,6%), te Grada Zagreba (9,8%). Za njima slijede Osječko-baranjska (8,9%), Krapinsko-zagorska (6,3%), Dubrovačko-neretvanska i Međimurska (4,5%), te Vukovarsko-srijemska i Bjelovarsko-bilogorska (3,6%). Svega 1,8%

ispitanica je iz Istarske i Zagrebačke županije, a 0,9% ih dolazi iz Zadarske, Koprivničko-križevačke, Karlovačke, Varaždinske i Sisačko-moslavačke županije.

Prema radnome stažu ispitanica (Grafikon 1) u najvećem postotku javile su se odgojiteljice s 0 do 5 i 6 do 15 godina radnoga staža (35,7%), dok je 22,3% ispitanica koje imaju 16 do 30 godina radnoga staža, a 6,3% odgojiteljica koje imaju više od 31 godinu radnoga staža pristupilo anketi. Uz dob odgojiteljica, godine radnog staža su drugi važan faktor koji utječe na dobivene rezultate. Za očekivati je da će rezultati biti relevantniji što je više ispitanika podjednagog radnog iskustva.

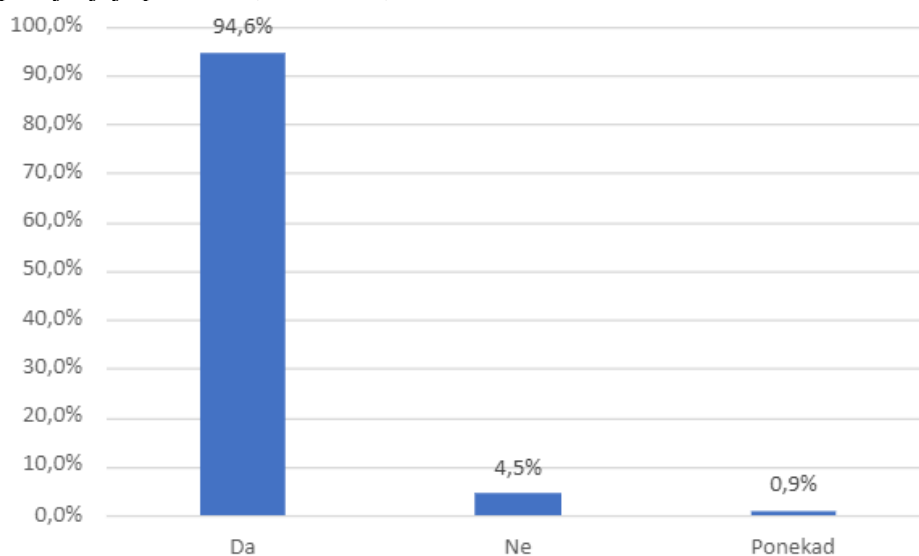

Radni staž (Grafikon 1)

Odgojne grupe u kojima rade odgojitelji različito su koncipirane u različitim dječjim vrtićima, ipak najveći postotak ispitanika radi u mješovitoj odgojnoj grupi i to u postotku od 39,3%. Rad u mješovitoj odgojnoj grupi je vrlo izazovan i zahtjeva poseban napor u integriranju sadržaja i metoda budući da je u tim grupama dob djece od 3 godine pa do 6 ili 7, odnosno do polaska u školu. Upravo u mješovitim grupama djece dramske metode su izvrstan alat za integraciju sve djece u rad kao i poticanje vještina i znanja prilagođenih njihovim razvojnim mogućnostima. Nadalje, druga po redu je skupina ispitanica koja radi s jasličkom grupom (27,7%), a za njome slijedi postotak ispitanica koji radi u starijoj predškolskoj grupi (13,4%), u kojoj je izuzetno važno ispitati njihovo poznavanje predvještina čitanja i pisanja koje su preduvjet uspješnog svladavanja čitanja i pisanja u školi. Ostale grupe ispitanica koje se javljaju u manjem postotku

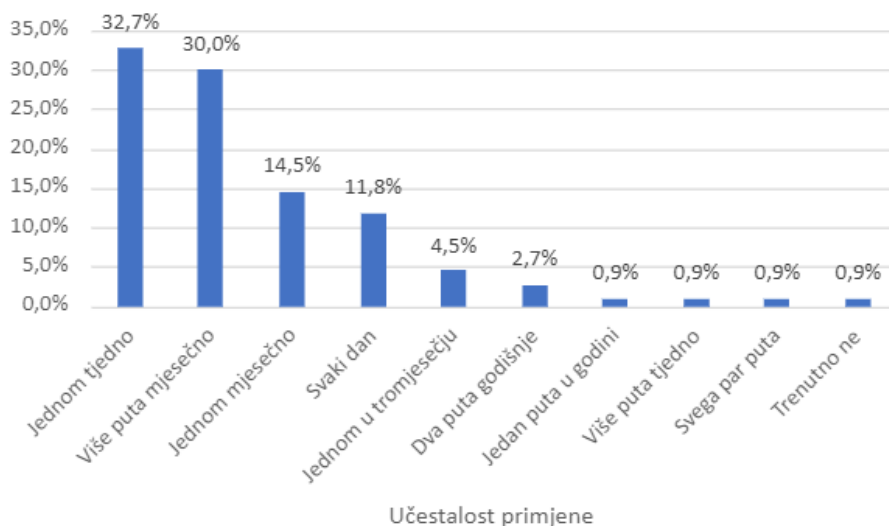
su ispitanice koje rade u srednjoj odgojnoj grupi, mlađoj odgojnoj grupi, kao i ravnatelj/odgojitelji koji po potrebi rade u različitim grupama.

Drugi blok pitanja se odnosio na primjenu dramskih metoda kao poticaja u razvoju predvještina čitanja i pisanja. Općenito, dramske metode u radu s djecom primjenjuje 94,6% ispitanih odgojitelja, 4,5% odgojitelja se izjasnilo da dramske metode ne primjenjuje uopće, dok se njih 0,9% izjasnilo da ih primjenjuje ponekad (Grafikon 2).

Primjena dramskih metoda u radu s djecom rane i predškolske dobi (Grafikon 2)

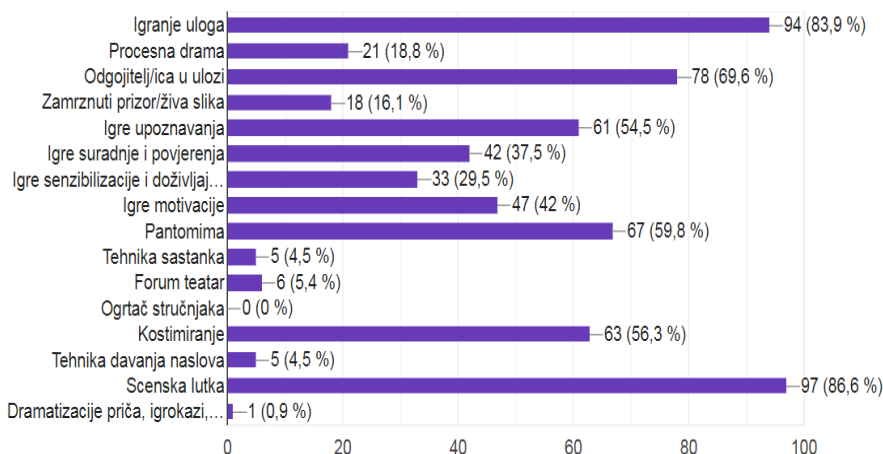
Odgojitelji koji primjenjuju dramske metode najčešće ih primjenjuju barem jednom tjedno (32,7%), više puta mjesečno primjenjuje 30% ispitanika, 14,5% ispitanika ih primjenjuje jednom mjesečno, dok ih svaki dan primjenjuje 11,8% ispitanika. Ostali postotak odlazi na jednom u tromjesečju (4,5%), dva puta godišnje (2,7%), jedan puta u godini, više puta tjedno, svega par puta, a vidljivo je i da ih trenutno ne primjenjuje 0,9%. (Grafikon 3).

Učestalost primjene dramskih metoda (Grafikon 3)

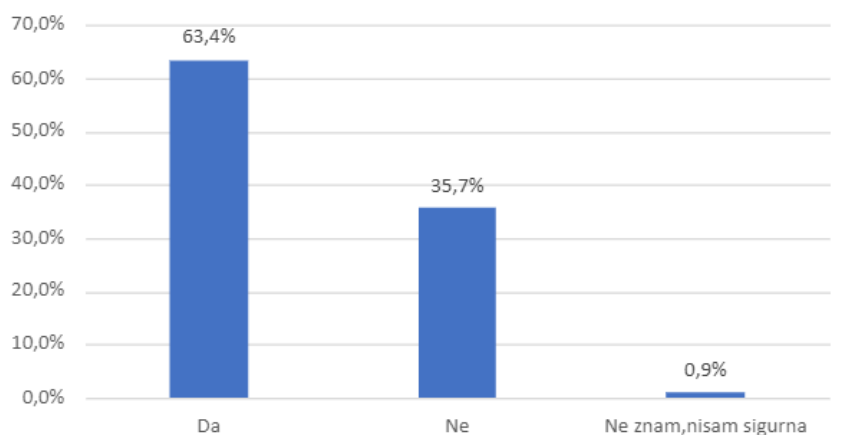
Aktivnosti u kojima odgojitelji koriste dramske metode su raznolike. Na temelju dobivenih odgovora u pitanju otvorenog tipa doznajemo u kojim aktivnostima najčešće ispitanice primjenjuju dramske metode. To su najčešće scenske aktivnosti, dramatizacije književnih tekstova i bajki, govorne aktivnosti i poticajne aktivnosti. Još neke od najčešće navedenih aktivnosti su: predčitačke aktivnosti, aktivnosti upoznavanja, aktivnosti jutarnjeg kruga, tjelesne i motoričke aktivnosti, igre povjerenja, opažanja i pamćenja, aktivnosti usvajanja i učvršćivanja vokabulara stranog jezika, matematičke aktivnosti, glazbene aktivnosti, rješavanja određenih stanja i emocija kod djece, slobodne aktivnosti i u svim aktivnostima podjednako.

Bez obzira je li pojedini odgojitelj kroz visokoškolsko obrazovanje pohađao kolegij dramskoga odgoja ili nije, većina odgojitelja je dobro upoznata s pojedinim dramskim metodama, tehnikama i igrama, te su u radu u vrtiću primjenjivali te metode. Tako se 86,6% ispitanika u radu koristilo scenskom lutkom, čak 83,9% igranjem uloga, a 69,6% se susrelo s tehnikom odgojitelja/odgojiteljice u ulozi. Kostimiralo se 56,3% ispitanika, a primijenilo pantomimu 59,8% ispitanika. Nitko od ispitanika se nije u dosadašnjem radu susreo s tehnikom ogrtač stručnjaka. Preostale odgovore i postotke možemo vidjeti u Grafikonu 4.

Dramske metode koje su odgojitelji primjenjivali u dosadašnjem radu (Grafikon 4)

Unatoč poznavanju brojnih dramskih metoda, tehnika i igara čak 35,7% odgojitelja se izjasnilo da ih ne primjenjuje u aktivnostima poticanja čitanja i pisanja, dok 63,4% odgojitelja primjenjuje dramske metode u tu svrhu, što je više od polovice ispitanih odgojitelja, a jedna ispitanica je odgovorila da ne zna i nije sigurna primjenjuje li ih u te svrhe. (Grafikon 5).

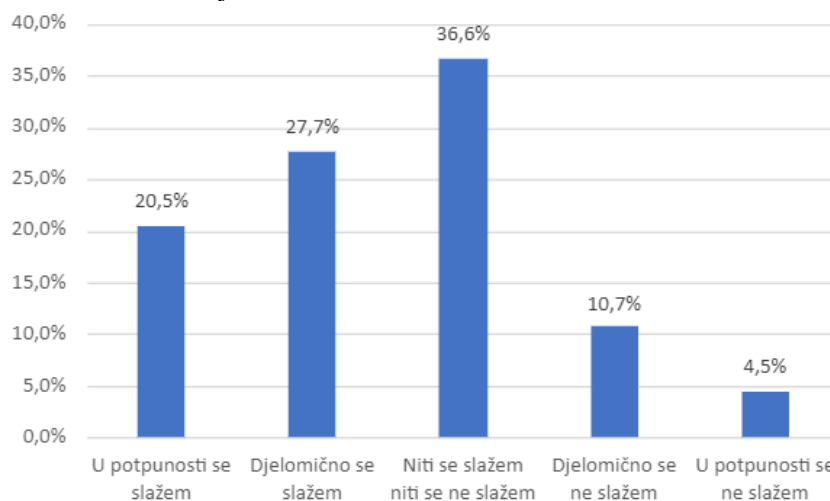

Primjena dramskih metoda za poticaj razvoja predvještina čitanja i pisanja (Grafikon 5)

U otvorenom tipu pitanja najčešće dramske metode koje odgojitelji navode da koriste u poticanju predvještina čitanja i pisanja su igranje uloga,

dramatizacija, korištenje scenske lutke i zamrznuti prizor/živa slika. Ostale metode, vježbe i igre koje navode su: igre slušanja i osluškivanja, davanje naslova, smišljanje drugačijeg kraja priče, igre proživljavanja i igre motivacije, izrada plakata, demonstracije, pa čak se u odgovorima pronašao i odgojitelj zabavljač. Neki od odgovora su sljedeći: „Poticanje razvoja fine motorike, čitanje priča, improviziranje (izmišljanje) priča, česti dijalozi s djecom (što su radili preko vikenda, panika i sl.)”, „Postupam prema željama djece, ne namećem”, „Živa priča, knjižni pano, škrinica uspomena, slikopriče...”, Vježbe slušanja/osluškivanje zvukova i prepoznavanje, slušni memory, telefoniranje...”.

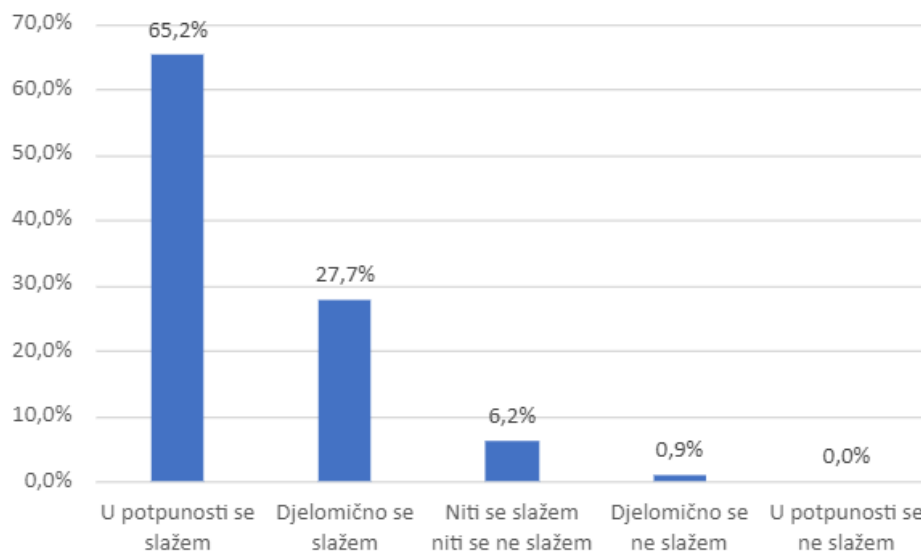
U zadnjem bloku pitanja Likertovom skalom se ispitaio stupanj slaganja ispitanika s navedenim tvrdnjama. S prvom tvrdnjom, da je visokoškolsko obrazovanje pružilo dovoljno znanja za primjenu dramskih metoda u radu s djecom predškolske dobi, najveći broj ispitanika (36,6%) se niti slaže niti ne slaže, njih se čak 27,7% djelomično slaže. Samo 20,5% ispitanika se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, 10,7% se djelomično ne slaže, a 4,5% uopće se ne slaže s navedenom tvrdnjom. Dolazimo do zaključka da, iako se dramski odgoj provodi u visokoškolskim ustanovama koje obrazuju odgojitelje ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, odgojitelji smatraju da su dovoljno pripremljeni i poznaju dramske metode, ali postoji i manji dio ispitanika koji još uvijek smatraju da ima prostora za učenje kako bi u većoj mjeri dramske metode uspješno primjenjivali. Rezultate možemo vidjeti u Grafikonu 6.

Visokoškolsko obrazovanje mi je pružilo dovoljno znanja za primjenu dramskih metoda u radu s djecom rane i predškolske dobi. (Grafikon 6)

Što se tiče pozitivnog utjecaja dramskih metoda na razvoj čitanja i pisanja kod djece 65,2% ispitanika se u potpunosti slaže s tvrdnjom da dramske metode

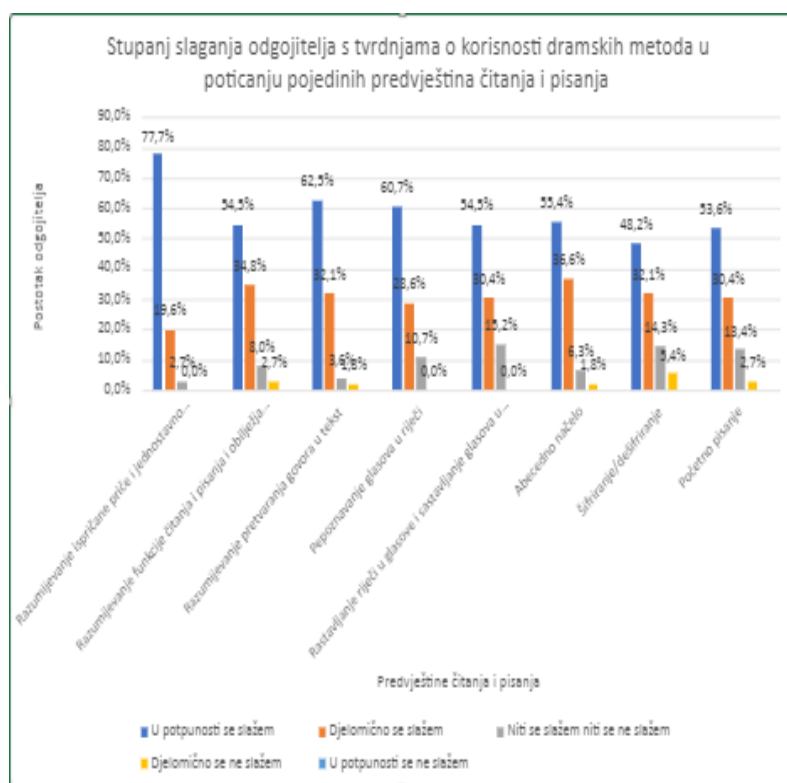
imaju pozitivan utjecaj, a 27,7% ispitanika se djelomično slaže s tom tvrdnjom. Neodređeni stav o navedenoj tvrdnji ima 6,2% ispitanika, dok se 0,9% ispitanika djelomično ne slaže (Grafikon 7).

Dramske metode imaju pozitivan utjecaj na razvoj čitanja i pisanja djece rane i predškolske dobi (Grafikon 7)

Velik se postotak ispitanica (77,7%) slaže da su dramske metode korisne u poticanju razumijevanja ispričane priče i jednostavnog prepričavanja, 19,6% ispitanika se djelomično slaže, dok se 2,7% ispitanika niti slaže niti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Više od pola ispitanika (54,5%) se u potpunosti slaže s tvrdnjom da su dramske metode korisne u poticanju razumijevanja funkcije čitanja i pisanja i obilježja teksta, djelomično se složilo 34,8% ispitanika, neodređen stav je iskazalo 8% ispitanika, dok se 2,7% djelomično ne slaže s navedenom tvrdnjom. Veliki postotak (62,5%) ispitanika se u potpunosti slaže da su dramske metode korisne u poticanju razumijevanja pretvaranja govora u tekst. Njih 32,1% se djelomično složilo, 3,6% ispitanika ostalo neodređenog stava prema navedenoj tvrdnji, a 1,8% ispitanika se djelomično ne slaže. Čak 60,7% ispitanika se složilo s tvrdnjom da su dramske metode korisna metoda rada u poticanju prepoznavanja glasova u riječi, svega 28,6% se djelomično složilo, dok se 10,7% ispitanika odgojitelja niti slaže niti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Više od pola ispitanika (54,5%) se u potpunosti slaže da su dramske metode korisne u poticanju rastavljanju riječi u glasove i sastavljanju glasova u riječ, 30,4% se djelomično složilo, dok je 15,2% ostalo neodređenog stava prema navedenoj tvrdnji. S tvrdnjom da su dramske metode korisne u poticanju prepoznavanja

slova abecede i povezivanja s glasovima se u potpunosti složilo 55,4% ispitanika, djelomično se složilo 36,6%, neodređenog stava je ostalo 6,3% ispitanika, dok se djelomično ne slaže 1,8% ispitanih odgojitelja. Manje od polovine ispitanika (48,2%) se složilo s tvrdnjom da dramske metode kao takve korisne u poticanju razumijevanja zamjene slova glasovima u riječi (šifriranje/dešifriranje), a njih 32,1% se djelomično slaže s navedenim. Neodlučnog stava je bilo 14,3% ispitanika, dok se 5,4% izjasnilo da se djelomično ne slaže s navedenom tvrdnjom. Da su dramske metode korisne prilikom poticanja početnog pisanja kod djece predškolske dobi, složilo se 53,6% ispitanih odgojitelja, dok se njih 30,4% djelomično složilo s navedenom tvrdnjom. Neodređenog stava je ostalo 13,4% odgojitelja, a svega 2,7% se djelomično ne slaže s navedenim. Navedene rezultate Likertove skale procjene utjecaja dramskih metoda prilikom poticanja pojedinih predvještina čitanja možemo vidjeti i usporediti u Grafikonu 8.

Utjecaj dramskih metoda na poticanje pojedinih predvještina čitanja i pisanja (Grafikon 8)

Rasprava

Provedeno istraživanje i rezultati potvrdili su treću hipotezu da odgojitelji smatraju da su kroz visokoškolsko obrazovanje stekli dovoljno znanja o dramskim metodama u radu s djecom rane i predškolske dobi. Rezultati pokazuju da se veći dio odgojitelja složio s tom tvrdnjom, no ostalo je otvoreno pitanje za buduća istraživanja koja bi dala preciznije odgovore što i kako se to obrazovanje provodi i na kojim studijima ili sveučilištima. Isto tako, trebalo bi identificirati i područja dramskoga odgoja koja se poučavaju kao i stavove studenata o vještinama koje su ostvarili, posebno koje metode su učinkovite na području poticanja čitanja.

Potvrđena je i hipoteza da odgojitelji shvaćaju pozitivan utjecaj dramskih metoda u poticanju predvještina čitanja i pisanja kod djece i hipoteza da te dramske metode provode. No, u strukturi uzorka ispitanika moguće je pronaći uzrok tako dobrog i pozitivnog rezultata jer je većina ispitanica bila iz skupine odgojitelja koji imaju do 15 godina radnoga staža. Za očekivati je da će ova struktura odgojitelja imati i veću svijest i pozitivnije stavove o dramskim metodama jer su one uvedene u programe učiteljskih i studija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja studenata na sveučilištima u Hrvatskoj, intenzivnije posljednjih deset godina.

S obzirom na dramske metode koje se provode vezane uz poticanje izdvojenih konkretnih predvještina čitanja i pisanja vidljivo je da se ne potiču sve vještine jednako.

Najviše ispitanica odgovorilo je da dramske metode provode vezano uz *razumijevanje ispričane priče i jednostavno prepričavanje*, a rezultati su pokazali da ih najmanje provode u poticanju *šifriranja/dešifriranja*. Predvještina šifriranja i dešifriranja izravno je povezana uz abecedno načelo, a ono se potiče vježbama, a manje dramskim metodama što je i očekivano. Ostale predčitačke vještine potiču se podjednako različitim dramskim igrama i tehnikama.

Zaključak

Predvještine čitanja i pisanja osnovno su sredstvo kojim se predškolska djeca pripremaju za savladavanje tehnike čitanja u prvom razredu, a potom i razumijevanja čitanja kao nadgradnje. Čitanje danas predstavlja najveći izazov jer budućnost suvremenog čovjeka i njegov akademski uspjeh, snalaženje u suvremenom društvu, ovisi o stupnju ovladanosti čitanjem, a neposredno je povezano i sa cjeloživotnim učenjem.

Ovladavanje čitanjem počinje od prvih godina života djeteta, od prvoga kontakta s majkom i razvojem govora, a nadograđuje se poticajima, igrama i vježbama koje potiču artikulaciju i izgovor glasova, riječi, a potom rečenica, usvajanje gramatike materinskoga jezika kao i izgradnju leksičkog fonda. Predvještine čitanja i pisanja prethode čitačkim vještinama i moguće ih je poticati kako bi proces savladavanja tehnike čitanja bio brži, lakši i uspješniji. Odgojitelji

su svjesni potrebe poticanja predčitačkih vještina, a u tome im uvelike mogu pomoći i dramske metode i tehnike koje djeca s radošću provode. U radu su predložene dramske metode (procesna drama, zamrznuta slika, odgojitelj u ulozi) koje se mogu primijeniti pri poticanju određenih predvještina (izdvojeno je osam temeljnih). Anketnim istraživanjem pokazano je da su odgojitelji prepoznali vrijednost primjene dramskih metoda, a da najviše dramskih aktivnosti vežu uz pričanje, prepričavanje i poticanje razumijevanja pročitane priče, a najmanje uz aktivnosti neposrednog šifriranja i dešifriranja, odnosno otkrivanja veze slovo glas ili obrnuto.

Sve temeljne predčitačke vještine moguće je poticati u najosjetljivijem dječjem razdoblju, ali i preventivno djelovati na njihov pravilni razvoj upravo provedbom dramskih igara, vježbama i tehnikama. Buduća istraživanja trebala bi dati odgovore o njihovu utjecaju, načinu provedbe i metodama koje su djeca najbolje prihvatila.

Poticanje razvoja predvještina čitanja i pisanja jedna je od najvažnijih zadaća odgojitelja jer omogućava djeci ulazak u svijet čitanja i time osigurava povoljnije uvjete za snalaženje i uspjeh u suvremenom društvu jer „Djeca koja čitaju, postaju ljudi koji misle“ (Ilina Cenov).

Literatura

- Dušica BOJOVIĆ: *Više od igre; Ispričaj mi priču. Dramske metode u radu s djecom*, Harfa d.o.o., Split, 2013.
- Vesna BUDINSKI–Iva LUJIĆ: *Mišljenje odgojitelja o metodičkim postupcima za razvoj predvještina čitanja i pisanja*, Croatian Journal of Education, 20 (Sp.Ed.2), 2018, 131–170. DOI: <https://doi.org/10.15516/cje.v20i0.3119>
- Mira ČUDINA–OBRADOVIĆ: *Igrom do čitanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Mira ČUDINA–OBRADOVIĆ: *Čitanje prije škole – Priručnik za roditelje i odgojitelje*, Školska knjiga, Zagreb, 2008.
- Mira ČUDINA–OBRADOVIĆ: *Kad kraljevna piše kraljeviću*, Pučko otvoreno učilište Korak po korak, Zagreb, 2004.
- Spomenka DRAGOVIĆ–Dinka BALIĆ: *Drama Pedagogy – a Way of Learning through Experience and by Doing An Example of Good Practice: Youth Theatre Studio of the Croatian National Theatre in Varaždin*, Croatian Journal of Education. 15 (1), 2013., 191–209
- Mirjana DURAN: *Dijete i igra*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2001.
- Zdenka ĐERĐ: *Lik-lutka stalni i povremeni član odgojne skupine*, Magistra Iadertina, 10. (1.), 2015., 89–101.
- Gordana FILEŠ, Dunja JELČIĆ, Nataša JURIĆ STANKOVIĆ, Valentina LUGOMER, Marica MOTIK, Branka PEČAVER, Ksenija ROŽMAN, Marija TUKSAR: *Zamisli, doživi, izrazi!. Dramske metode u nastavi Hrvatskoga jezika*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj: Pili-poslovi, 2008.

- Iva GRUIĆ: *Prolaz u zamišljeni svijet – procesna drama ili drama u nastajanju: priručnik za odgajatelje, učitelje, nastavnike i sve one koji se bave dramskim radom s djecom i mladima*, Golden Marketing, Zagreb, 2002.
- Ivon HICELA: *Dijete, odgojitelj i lutka*, Golden marketing, Zagreb, 2010.
- Ivon HICELA–Joško SINDIK: *Razlike u prosocijalnom i agresivnom ponašanju djece predškolske dobi, ovisno o učestalosti djetetove interakcije s lutkom*, Paediatrica Croatica, 55 (1), 2011., 27–33.
- Vladimir KRUŠIĆ: *Dramski odgoj*, Glasilo hrvatskog centra za dramski odgoj god.1. br.2. Zagreb, 1997., 1–20.
- Vladimir KRUŠIĆ: *Prema pojmu dramske nadarenosti*, Hrvatski centar za dramski odgoj, http://www.hcdo.hr/?page_id=73
- Vladimir KRUŠIĆ: *Osnovni pojmovi o dramskome odgoju*. U: Fileš G., i sur. Zamisli, doživi, izrazi!. *Dramske metode u nastavi Hrvatskoga jezika*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj: Pili-poslovi d.o.o., 2008., str. 14–16.
- Ksenija LEKIĆ–Norma MIGLIACCIO–ČUČAK–Jadranka RADETIĆ–IVETIĆ–Dragica STANIĆ–Marta TURKULIN–HORVAT–Ksenija VILIĆ–KOLOBARIĆ: *Igram se, a učim; Dramski postupci u razrednoj nastavi*, Hrvatski centar za dramski odgoj. Pili-Poslovi d.o.o, Zagreb, 2007.
- Valentina LUGOMER: (2000/2001). *Dramski odgoj u nastavi*. Hrvatski centar za dramski odgoj. Školske novine, 2000/2001. [20. travnja 2021.] <http://www.hcdo.hr/knjiznica/strucni-clanci/valentina-kamber-dramski-odgoj-u-nastavi/>
- Miroljub MIJATOVIĆ: *Dramski postupci u nastavi b/h/s jezika i književnosti*, 2011. [24. travnja 2021.] na http://www.bnp.ba/dols/doc/DRAMSKI_POSTUPCI_U_NASTAVI.pdf
- Sally MOOMAW–Brenda HIERONYMUS: *Igre čitanja i pisanja: aktivnosti za razvoj predčitačkih vještina i početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu*, Ostvarenje d.o.o., Buševac, 2008.
- Mira PERIĆ KRALJIK: *O dramskim igrama za djecu predškolskog uzrasta*, Život i škola, LII (15–16), 2006., 147–154.
- Adrienne SANSOM: *Remembering Slade: Re-visiting the connection between very young children's play and drama. The First Years: NgE Tau Tuatahi*, New Zealand Journal of Infant and Toddler Education. 10 (2), 2008., 26–30.
- Anne SCHER–Charles VERRALL: *100+ ideja za dramu*, Hrvatski centar za dramski odgoj, Zagreb, 2005.
- Esmeralda STANIŠIĆ: *Dramske metode u nastavi Hrvatskoga jezika*, Hrvatski, 13 (2), 2015., 67–77.
- Maja SVERŠINA DOBRAVEC: *The use of puppets in primary school classes and their influence on children's spontaneous play*, Školski vjesnik, 65 (Tematski broj), 2016., 145–158
- Jasna ŠEGO: *Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjemu govornom razvoju*, Govor 26 (2), 2009., 119–149.

- Ksenija VILIĆ–KOLOBARIĆ: *Zašto dramski postupci u razrednoj nastavi?* U: Lekić, K., i sur., *Igram se, a učim! Dramski postupci u razrednoj nastavi*. Hrvatski centar za dramski odgoj. Zagreb: Pili-poslovi d.o.o, 2007., str. 16–17.
- Irena VODOPIJA, Irena KRUMES: *Dramski motivacijski postupci u nastavi materinskoga jezika*, 2013. [10. ožujka 2021.] <https://www.bib.irb.hr/652744>
- Zrinka VUKOJEVIĆ: *Mišljenje učitelja razredne nastave o primjeni dramskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika: kvalitativna analiza*, *Napredak*, 157 (3), 2016., 361–377.
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16173>.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40437>
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2011.
http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
- Hrvatski centar za dramski odgoj: *Odgoj za građanstvo, odgoj za život. Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse*, Školska knjiga, Zagreb, 2017. http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/downloads/2017/03/P01557_Odgoj_za_građanstvo.pdf

Sažetak

Dramske su tehnike, metode i vježbe postupci kojima odgojitelji u svakodnevnom radu mogu poticati cjelokupni dječji razvoj. Bliske su dječjoj igri, a dijete predškolske dobi sva znanja, vještine i sposobnosti usvaja spontano kroz igru. Dramske metode dobro je integrirati u svakodnevni rad s djecom. No, nisu svi odgojitelji dovoljno educirani za provođenje dramskih metoda, a nerijetko se događa da nisu niti svjesni pozitivnih učinaka ovih metoda na dječji razvoj. Budući da dramske metode integriraju sva područja razvoja djeteta, prikladne su za poticanje razvoja čitanja i pisanja kao najvažnijih vještina za izazove suvremenoga društva. Uspješnost djeteta u predvještinama čitanja i pisanja može biti predznak buduće čitačke uspješnosti, ali i općeg uspjeha u školi. Zato je važno istražiti koliko često se ove metode primjenjuju kao priprema za početno čitanje i pisanje. U radu se anketnim istraživanjem ispituje koje vrste dramskih metoda u poticanju predvještina čitanja odgojitelji najčešće primjenjuju kao i njihove stavove o utjecaju dramskih metoda na poticanje ovih predvještina. U radu je provedeno kvantitativno istraživanje realizirano putem online ankete oblikovane u Google Forms programu. Ispitani su odgojitelji iz cijele Republike Hrvatske, a uzorak čini 112 odgojitelja iz 18 županija Republike Hrvatske. Istraživanje je pokazalo da odgojitelji primjenjuju dramske metode i imaju pozitivan stav prema njima, ali ne potiču sve predvještine čitanja i pisanja ovim metodama.

Ključne riječi: dramske metode, dramske tehnike, dramske igre, predškolski odgoj, predvježbe čitanje i pisanje

Abstract**Drama techniques and methods as
a stimulus for development pre-reading and writing skills**

Drama techniques, methods and exercises are procedures by which educators in their daily work can encourage the overall development of children. They are close to children's play, and the preschool child acquires all the knowledge, skills and abilities spontaneously through play. Dramatic methods are good to integrate into everyday work with children. However, not all educators are able to implement dramatic methods, and it is not uncommon for them not to be aware of the positive effects of these methods on children's development. Because dramatic methods integrate all areas of child development, they are suitable for encouraging the development of reading and writing as the most important skills for the challenges of modern society. A child's success in reading and writing skills can be a sign of future reading success, but also of general success in school. It is therefore important to investigate how often these methods are used in the process of preparation for pre-reading and writing. The paper examines which types of drama methods encouraging reading skills are most often used by educators, as well as their views on the impact of drama methods on encouraging these skills. The paper presents the results of a quantitative research conducted through an online survey designed in the Google Forms program. Educators from all over the Republic of Croatia were examined, and the sample consisted of 112 educators from 18 counties of the Republic of Croatia. Research has shown that educators apply drama methods and have a positive attitude towards their use, but do not encourage all the prerequisites of reading and writing with these methods.

Keywords: drama methods, drama techniques, drama games, preschool education, reading and writing exercises